

**Filozofická fakulta
Masarykovy univerzity v Brně**

Ústav pedagogických věd

Metody a techniky pedagogického výzkumu
Petr Novotný, Ph.D.

Motivační předpoklady rozvoje metakognitivních dispozic
(seminární práce – interpretace výzkumu)

Lenka Valouchová
Německý jazyk a literatura + pedagogika
75421@mailmuni.cz
26. května 2004

Obsah:

Úvod	3
Struktura výzkumu.....	4
Charakteristika výzkumu	5
Projekt výzkumu	5
Popis vzorku	5
Použité výzkumné nástroje a proměnné	5
Pracovní sešity	6
Cíl zkoumání	6
Zpracování dat a údajů získaných při měření a vyvozené závěry.....	7
Závěr	8

Úvod

Výzkum „Motivační předpoklady rozvoje metakognitivních dispozic“ , resp. výzkumné sdělení z tohoto výzkumu lze najít v periodiku Pedagogika (roč. 53) z roku 2003, a to na stranách 26 – 44. Výzkum má jasnou strukturu, rozdělenou na teoretickou část a výzkum samotný, je doprovázen přehlednými tabulkami a grafy a v samotném závěru nechybí rozsáhlý seznam literatury.

Autoři výzkumného sdělení Hana Krykorková a Martin Chvál shrnuli dlouhodobý proces výzkumu do poměrně obsáhlé studie, která však názorně demonstruje jednotlivé prvky pedagogického výzkumu a napomáhá tak lepší orientaci v jeho problematice.

Struktura výzkumu

Ve výzkumné zprávě nechybí v úvodu anotace a klíčová slova, která objasňují charakteristiku a oblast výzkumu. Následuje teoretické zázemí výzkumu, které se zabývá metakognicí jako komplexního jevu. Pojem metakognice je zde náležitě vysvětlen a charakterizován z hlediska užšího i širšího pojetí.

Autoři často operují i s pojmy kognitivní zájem či kognitivní nezájem, stanovují jejich základní atributy a věnují se úloze motivace v procesu rozvoje metakognitivních dispozic. Vzhledem k motivační připravenosti se pak zaměřují na emoční odezvu v dynamice motivační připravenosti a zdůrazňují faktor „funkční libosti“.

Samotný výzkum je přehledně rozdělen na několik kapitol, které se zabývají projektem výzkumu, popisem vzorku, použitých výzkumných nástrojů a sledovaných proměnných, popisem pracovních sešitů a cílem zkoumání. V další části jsou získané údaje zpracovány faktorovou a korelační analýzou a z těchto dat autoři vyvodili závěry.

Charakteristika výzkumu

Projekt výzkumu

Empirické šetření bylo součástí výzkumného projektu „Teoretické pojetí metakognice a možnosti aplikace metakognitivních postupů v poznávacím a osobnostním rozvoji žáka“. Ve výzkumu byly sledovány výkony žáků v pracovních sešitech, školní prospěch, inteligence, vybrané osobnostní charakteristiky a výsledky dotazníku vlastní konstrukce. Jednalo se o výzkum kvantitativní a probíhal na přelomu listopadu a prosince 1998 ve třech pražských základních školách, v přirozených školních podmínkách, zpravidla 2. nebo 3. vyučovací hodinu po předchozí domluvě s vedením školy a vyučujícími. Žáci byli na výzkum předem upozorněni, realizace pak probíhala bez přítomnosti vyučujících.

Kromě H. Krykorkové a M. Chvátala na výzkumu spolupracovaly další tři studentky katedry pedagogiky FF UK v Praze P. Trenzová, J. Jarošová a Z. Ošauerová, které své závěry uvedly ve svých diplomových pracích.

Žáci zpracovávali dotazník sestavený výše uvedenými studentkami a na závěr jim byl zadán Váňův inteligenční test a Eysenckův osobnostní dotazník. Distributoři nástrojů byli v případě nejasností po celou dobu k dispozici ve třídách. V rámci výzkumu se uskutečnil také předvýzkum, kde se ukázal nezájem práce žáků s pracovními sešity, který se v samotném výzkumu potvrdil.

Popis vzorku

Výzkumníci pracovali se záměrným výběrem a orientovali se na 6. třídy neselektivního typu pražských ZŠ. Byli omezeni svými možnostmi a zkušenostmi a ochotou škol spolupracovat. Celkem bylo vybráno 107 žáků z pěti šestých tříd tří pražských základních škol. Jak autoři uvedli, vzhledem k výběru vzorku nelze vzorek považovat za reprezentativní výběr nějakého reálného základního souboru.

Použité výzkumné nástroje a sledované proměnné

Autoři pracovali se standardizovanými, nestandardizovanými výzk. nástroji a dalším zdrojem informací byly známky žáků na vysvědčení v závěru předcházejícího šk. roku. Ze standardizovaných výzk. nástrojů se použil Váňův inteligenční test VIT, jehož proměnnou byla inteligence (označena IQ, nezávisle proměnná) a Eysenckův osobnostní dotazník JEPI. Jeho proměnné: míra psychotismu (P-skóre, nez.), míra extraverte (E-skóre, nez.), míra

neuroticismu (N-skóre, nez.) a míra lži-výpovědi (L-skóre, nez.).

Nestandardizované výzk. nástroje a jejich proměnné: *dotazník vlastní konstrukce* – zájem o práci se sešity (sešit 1 – sešit 5, závisle proměnná) + faktory zájmu (F1, F2, F3, C1, C2; nez.). *5 pracovních sešitů vlastní konstrukce* – charakteristika sešitů (kvalitativní popis, nez.). Proměnnou známek na vysvědčení byl průměrný prospěch (prospěch, nez.).

Pracovní sešity

Autorkami a zadavatelkami pracovních sešitů byly výše zmiňované studentky pedagogiky na FF UK v Praze. Pracovní sešity se soustředily na verbální, matematické i vyhledávací schopnosti žáků, na asociativní vybavování v návaznosti na práci s předloženým textem a zkoumaly také schopnosti strategií při čtení s porozuměním. Na začátek, doprostřed a na konec sešitů se vkládaly otázky, kde se žáci vyjadřovali k tomu, jak se cítí, jak si myslí, že vyřeší předchozí úlohy atd.

Cíl zkoumání

V rámci výzkumného projektu žáci samostatně řešili úkoly v 5 pracovních sešitech. Práce s jedním sešitem trvala vždy jednu vyučovací hodinu. Sešity byly konstruovány s cílem aktivovat některé žákovy poznávací procesy a pomocí vybraných úkolových situací přivádět žáky k reflexi vlastní činnosti. Jak ukázal předvýzkum, zájem o práci se sešity nebyl u žáků příliš velký. Cílem proto byla analýza nezájmu o sešity a hledání některých jeho možných příčin a identifikace možných faktorů zájmu, které by mohly vstupovat jako nezávisle proměnné do zájmového naladění pracovat s pracovními sešity a ověřit jejich význam.

Zpracování dat a údajů získaných při měření a vyvozené závěry

Získaná data se zpracovávala faktorovou a korelační analýzou. Žáci měli k dispozici spojitou škálu na začátku dotazníku, na níž umísťovali čárky v rozsahu baví – nebaví. Dotazník se týkal zájmu o činnosti ve výuce i mimoškolních aktivitách a obsahoval položky typu: *Výklad učitelky, Samostatná písemná práce na známky, Ústní zkoušení, Výtvarná výchova, Komunikace s rodiči, Sportování ve volném čase, Chození do kina, Sledování televize atd.* Na základě výsledků této faktorové analýzy byla vytvořena typologie žáků: *typ mimoškolní, typ školní, typ motivačně otevřený, typ motivačně uzavřený.*

Zájem o práci s pracovními sešity byl u sledovaného vzorku nezávislý na prospěchu, inteligenci a osobnostních charakteristikách, měřených Eysenckovým osobnostním dotazníkem. Vzájemná souvislost kognitivního zájmu se školním prospěchem nebyla

faktorovou analýzou prokázána. Autoři vyslovili obavy, že některé děti si osvojí takové strategie a postupy, které spoluvytvářejí kognitivní deficit pro další poznání a učení, nerozvíjejí jejich kognitivní motivační strukturu a snižují předpoklady pro osobnostní rozvoj v oblasti poznání. U takových dětí pak může docházet k převaze např. reproduktivního učení.

Závěr

Autoři věnovali velkou pozornost zejména zpracování získaných dat a údajů, tedy faktorové a korelační analýze, které se zvolili za vhodné měřicí stupnice pro své výzkumné nástroje. Protože nejsem odborníci v oblasti pedagogického výzkumu, nejsem s to navrhnout jinou metodu a měřicí nástroj pro řešení takto orientovaný výzkum. Dotazníky a pracovní sešity považuji v tomto případě za adekvátní výzkumné nástroje.

Výzkum potvrdil výsledek předvýzkumu, totiž nezáměr žáků pracovat s pracovními sešity, zároveň poukázal na nebezpečí kognitivního nezáměru a jeho důsledek v dalším vývoji poznávacího procesu.